

Bij de 50e verjaardag

De Paris Principles, dood of springlevend?

Piet De Keyser, Katholieke Hogeschool Leuven en Egbert De Smet, Universiteit Antwerpen

Dit jaar is het een halve eeuw geleden dat de Paris Principles, één van de belangrijkste afspraken in de catalografie, goedgekeurd werden. We brengen de ontstaansgeschiedenis even in herinnering en kijken naar de relevantie die deze regels tot op vandaag hebben. Hoewel ze officieel in 2009 vervangen werden door nieuwe principes, hebben ze nog altijd een invloed via het MARC-formaat. Bibliothecarissen overal ter wereld worden er daardoor nog steeds mee geconfronteerd, en deze confrontatie is dikwijls nog een worsteling.

Oktober 1961 was een woelige maand. De Koude Oorlog was op een hoogtepunt na de bouw van de Berlijnse muur; tanks werden opgesteld in Berlijn. Zuid-Vietnam kondigde de noodtoestand af. 75.000 Vlamingen hielden een mars op Brussel. Het geruchtmakende proces Eichmann was volop aan de gang. In Parijs vielen 200 doden bij protesten van Algerijnen tegen de Franse politiek in hun vaderland. Eveneens in Parijs werd de International Conference on Cataloguing Principles gehouden, waarop experts in de catalografie de zgn. Paris Principles goedkeurden. Al was dit dan misschien een weinig opvallende gebeurtenis in die maand, toch blijven deze principes een mijlpaal in

de geschiedenis van ons vak: iedere catalograaf — en ook iedereen die een bibliotheekcatalogus gebruikt — ondervindt er een halve eeuw later nog altijd de gevolgen van.

DE AANLOOP

Tot de conferentie van oktober 1961 leefden de verschillende catalografietradities naast elkaar. Ze lagen vast in regelwerken die vaak door nationale bibliotheken beheerd werden. Er was een sterke Angelsaksische traditie, die terugging op de 19e-eeuwse grondleggers van de catalografie, zoals Anthony Panizzi en Charles Ammi Cutter. In de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw groeide in de Verenigde Staten echter hoe langer hoe meer het besef dat

“DEZE PRINCIPES BLIJVEN EEN MIJLPAAL IN DE GESCHIEDENIS VAN ONS VAK: IEDERE CATALOGRAAF ONDERVINDT ER EEN HALVE EEUW LATER NOG ALTIJD DE GEVOLGEN VAN.”

de toenmalige regels aan een grondige herziening toe waren. Ook achtte men de tijd rijp om te streven naar internationaal aanvaarde basisregels. Vaak wordt het voorgesteld alsof er sinds Panizzi en Cutter een rechtlijnige evolutie loopt via de Paris Principles naar MARC en ISBD. Zo spreekt Michael Gorman in 2007 nog van *“a steady progression in the formulation of cataloging rules”*. Dit blijkt niet het geval: De geschiedenis van de catalogografie is gekenmerkt door vele discussies en twistpunten en door halsstarrig vasthouden aan de eigen tradities. Soms was dit eenvoudigweg ingegeven door de vrees dat bibliotheken hun catalogi zouden moeten hermaken, soms stoelde de kritiek op zeer valabele argumenten.

ACCENT OP ‘MAIN ENTRY’

Het accent van de Paris Principles ligt op het bepalen van de hoofdingang, de ‘main entry’. Naar men destijds aanvoelde, zou het al een stap vooruit zijn als daarover een internationale overeenkomst

bereikt kon worden. In de tijd van kaartcatalogi en gedrukte nationale bibliografieën was dit een relevante kwestie: Het succesvol vinden van een document hing immers in grote mate af van de manier waarop beschrijvingen in kaartenbakjes of in een gedrukte bibliografie gerangschikt waren. De Principles gingen uit van een in onze ogen bijzonder beperkte kijk op de functie van een catalogus. Die moest mogelijk maken dat de gebruiker een boek kon vinden a.d.h.v. auteur en titel; de catalogus moest ook tonen welke werken van een bepaalde auteur en welke edities van een bepaald werk in de bibliotheek aanwezig waren. Als er geen auteur bekend was, moest de titel volstaan om het boek te vinden en als die niet voldeed, moest er een substituuut voor geboden worden. Geen sprake dus van enige inhoudelijke ontsluiting. Ook richtten de Principles zich in eerste instantie naar ‘large general libraries’ die catalogi van gedrukte boeken vervaardigden. Andere bibliotheken en materialen werden niet uitgesloten, maar ze waren expliciet niet de eerste bekommernis.

Dit lijkt een vrij eenvoudige kwestie, maar er vielen wel een paar keuzes te maken wanneer er meerdere auteurs waren of wanneer het niet ging over

een persoonlijke, maar wel een corporatieve auteur. En wie geldt als auteur van sommige religieuze teksten, van wetten of verdragen? Elke code had daar zo zijn eigen mening over. In de aanloop naar het congres en op het congres zelf hadden de teksten van Seymour Lubetzky van de Library of Congress, en dus de Amerikaanse invalshoek, een doorslaggevende invloed, hoewel andere deelnemers uiteraard ook hun inbreng deden. Zoals meestal het geval, resulteerde dit in een aantal compromissen. De Amerikanen zijn daar nooit echt gelukkig mee geweest en staken dat sindsdien ook nooit onder stoelen of banken. Zo schreef Michael Gorman – de vader van ISBD en de *Anglo-American Cataloguing Rules* (AACR) en altijd wel goed voor een paar rake uitspraken – nog in 1980: *“It is fair to say that everything good in the ‘Paris principles’ is owed to Lubetzky, and all the flaws in them are due to the exigencies of international compromise.”* Trouwens, de Europeanen mogen er dan al in geslaagd zijn, om een paar compromissen af te dwingen, de Aziaten bijv. hadden veel minder succes. Zelfs een autoriteit als de Indiër S.N. Ranganathan kreeg nauwelijks gehoor. Laurence Creider merkt over zijn tussenkomsten op: *“The records of the discussion, however, show an almost total lack of engagement with, let alone incorporation of, Ranganathan’s viewpoints.”* – en dat wil toch al heel wat zeggen als dat betrekking heeft op iemand die wereldberoemd is als theoreticus op gebied van bibliotheekwetenschap en als uitvinder van de Colon Classification.

CORPORATIEVE AUTEURS

De tekst van de Paris Principles zelf is door die compromissen niet probleemloos te interpreteren – hoewel het op het eerste gezicht een vrij eenvoudig stukje proza lijkt. Eva Verona, een Kroatische (toen dus nog Joegoslavische) catalografie-experte die een belangrijke rol speelde op het congres, verzorgde in 1971 de uitgave van de officiële geannoteerde tekst (dus een decennium na het congres!) en had meer dan 100 blz. nodig om de nauwelijks 6 blz. van de Principles uit te leggen. Haar commentaar is uitermate gedetailleerd en soms erg vergoelijkend, in de aard van *“er staat wel zus of zo, maar eigenlijk bedoelden ze dit of dat”*. Een paar jaar later publiceerde ze nog eens een boek van meer dan 200 blz. waarin de kwestie van de ‘corporate headings’ al even minutieus uitgevlooid werd. Het bleek immers dat de ‘post-Paris codes’ lang niet altijd de Principles volgden wanneer het ging over corporatieve auteurs. Teleurgesteld merkt Verona op: *“It is a disappointing fact that, among the great number of cataloguing codes recognizing corporate authorship, it is scarcely possible to find even two which interpret the concept in the same way.”* (p. 8-9). Sommige bleven hoe dan ook de voorkeur geven aan persoonlijke auteurs wanneer beide soorten genoemd werden als verantwoordelijk voor een publicatie; andere namen de titel als ‘main entry’ wanneer er een corporatieve auteur was; nog andere rangschikten corporatieve auteurs in sommige gevallen niet onmiddellijk onder de naam ervan, zoals de Principles vereisten, maar onder de plaats waar ze gevestigd waren. Ook de Amerikanen bleven het met dit laatste geval moeilijk hebben met de nieuwe vereisten, ondanks het feit dat Lubetzky ervoor gezorgd had dat die in de Principles opgenomen werd. Grote wetenschappelijke bibliotheken vreesden dat ze te veel

zouden moeten aanpassen in hun catalogi. De Amerikanen besloten dan maar tot wat in de geschiedenis van de catalografie bekend staat als het 'Miami Compromise' van 1962: Heel wat corporatieve auteurs konden nog steeds onder de plaats gerangschikt worden en dit moest men dan maar als een uitzondering op de Principles aanvaarden.

ISBD EN MARC

Ondertussen groeide het besef dat meer nodig was voor internationale uitwisseling van bibliografische gegevens dan een paar afspraken over (hoofd)ingangen voor alfabetische rangschikking, zeker nu het duidelijk werd dat de automatisering ook in bibliotheekcatalogi een grote rol ging spelen. Op de International Meeting of Cataloguing Experts in Kopenhagen in 1969 werd beslist een stap verder te gaan en ook de volgorde van en de interpunctie tussen de verschillende delen van de titelbeschrijving te standaardiseren. Er was haast geboden want voor de *Anglo-American Cataloguing Rules* (1967) was men al te laat en de Duitstalige landen

waren volop bezig met hun *Regeln für die Alphabetische Katalogisierung* (RAK). Toch duurde het nog twee decennia eer die afspraken, die we nu als ISBD kennen, voor alle soorten documenten klaar waren. ISBD bekommert zich niet met de kwestie van de 'headings'; dat was immers al afgesproken in de Paris Principles. Toch hebben de Principles ook hier hun merkbare invloed. Zo is er het dwingende respect voor het titelblad en de beruchte 'regel van drie', nl. dat men tot drie auteurs allemaal vermeldt, terwijl er plots maar één meer hoeft opgenomen te worden als er meer dan drie zijn.

De hele kwestie van de ingangen, en ook de verschillen in interpretatie, zat vanaf het begin af wel ingebakken in de MARC-formaten die eind jaren zestig van de vorige eeuw ontstonden. Niet alleen was er een duidelijk onderscheid tussen de 'main entry', die in de 100-velden geregistreerd werd, en de 'added entries', die een heel eind verder, nl. in de 700-velden, kwamen te staan. Daarenboven ontwierpen men een nogal ingewikkeld systeem om via de zgn. indicatoren aan te duiden of het titel- en auteursveld (245) al dan niet als 'added entry' te beschouwen was. MARC is in zijn oorsprong immers niets anders dan de elektronische versie van de papieren cataloguskaart. Dit hele systeem is vandaag de dag nog steeds dé standaard in elektronische catalografie ondanks het feit dat de band met de papieren cataloguskaart volledig verdwenen is.

VLAANDEREN

In ons taalgebied werden de ISBD-regels gaandeweg stuk voor stuk vertaald in de bekende reeks *Regels voor titelbeschrijving*. Daarin werden ook enkele deeltjes over catalogusbouw opgenomen, waarin de keuze van hoofdwoord en andere ingangen uitvoerig aan bod kwamen. Met betrekking tot de kwestie van corporatieve auteurs

als 'main entry' wordt voor de Nederlandse traditie gekozen, nl. dat niet de corporatieve auteur, maar de titel als 'main entry' geldt. Deze afwijking van de Principles wordt vergeoelijkt met een verwijzing naar het boek van Verona over corporatieve auteurs, waarvan men vooral onthouden heeft dat iedereen er zowat zijn eigen zin mee doet. De praktijk kan nog wel eens anders uitpakken. Zo wordt in het LIBISnet, dat na de openbare bibliotheken het grootste aantal bibliotheken in Vlaanderen omvat, de hele kwestie van 'main entry' en 'added entries' buiten beschouwing gelaten. Er wordt eenvoudigweg geen gebruik gemaakt van de 1XX-velden in de MARC-records: Alle auteurs worden als 'added entries' beschouwd en bijgevolg is de titel, ook voor werken van persoonlijke auteurs, 'main entry'. In Open Vlacc wordt daarentegen wel degelijk het onderscheid gemaakt en ook corporatieve auteurs kunnen er als 'main entry' opgenomen worden.

HERZIENING

Pas bij het begin van de 21e eeuw groeit het besef dat de Paris Principles herzien moeten worden. Vooral de *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR) van 1998 dwingen er ook toe de Principles opnieuw te formuleren. Dit keer wordt de hele zaak niet op een conferentie van een paar dagen besloten; de nieuwe communicatiemedia laten immers toe dat er een grondige discussie aan vooraf gaat en dat 'drafts' wereldwijd ter commentaar aangeboden worden. In 2009 is het dan zover: De IFLA publiceert de officiële versie van de Statement of international cataloguing principles ter vervanging van de Paris Principles. De invloed van FRBR is expliciet aanwezig: De catalogus moet nu veel meer kunnen, o.m. alle expressies van een werk tonen, of alle manifestaties van een expressie enz. Er is geen sprake meer van 'entries', maar van 'access

De Library of Congress. Foto: Katie Harbath (www.katieharbath.com).

“DE PARIS PRINCIPLES ZIJN KORT EN KRACHTIG GEFORMULEERD, MAAR ZE BEHOEVEN DUS ELLENLANGE BESPREKINGEN EN UITLEG VOOR DE PRAKTIJK.”

points’. Toch komt het onderscheid tussen ‘main entry’ en ‘added entries’ ook hier binnen geslopen, en wel in regel 6.2. ‘Choice of Access Points’, waar toch weer een onderscheid is tussen de namen van diegenen die verantwoordelijk zijn voor de publicatie en van diegenen die daarnaast ook nog bruikbaar kunnen zijn als zoekterm voor het vinden van een document. Regel 6.2.1.1. stelt dan nog eens expliciet dat een corporatieve auteur als maker van een werk beschouwd moet worden als het werk uitdrukking is van de collectieve gedachte van die corporatie, zelfs als er daarnaast ook nog een persoonlijke auteur is. Iedereen die er sinds 1961 anders over dacht, krijgt hier dus een serieuze vingerwijzing. In een voetnoot bij regel 5.3, waarin gesteld wordt dat de bibliografische beschrijving gebaseerd moet zijn op een internationale standaard, verwijzen de nieuwe principes naar ISBD. Dit is een beetje vreemd gezien het feit dat de toenmalige officiële ISBD, nl. de zgn. ‘consolidated version’ van 2007 in de inleiding stelt

dat ISBD met het conceptueel model en de terminologie van FRBR eigenlijk niet veel kan aanvangen. Dit standpunt wordt ook in de versie van 2011 ingenomen.

FRBR heeft ook geleid tot een herziening van de *Anglo-American Cataloging Rules* (AACR) die onder de naam *Resource Description and Access* (RDA) de wereld ingestuurd werden. Ook nu weer zijn er hevige voor- en tegenstanders. En ook nu weer neemt Michael Gorman, in het al geciteerde artikel, geen blad voor de mond; hij noemt RDA “*the biggest disaster to hit descriptive cataloging since the draft rules of 1941*”, die totnogtoe de bedenkelijke eer genoten van een volledige miskleun te zijn. De notie van ‘main entry’ wordt in RDA niet langer als relevant beschouwd, hoewel er wel zo iets als een ‘preferred access point’, nodig is om bijv. citaties te genereren vanuit de catalogus. Op zijn beurt noopt RDA dan weer tot een herziening van MARC, die althans in de versie van de Library of Congress, totnogtoe de vertaling van AACR naar een elektronisch formaat was. Voorlopig probeert de Library of Congress het nog te redden met enkele kleine aanpassingen: een extra veld of subveld, een extra code hier en daar enz. Maar een grotere vernieuwing werd half mei 2011 op de berichtensite van

LC aangekondigd. We lezen daar o.m.: “*The recent publication of Resource Description & Access (RDA), and the US National Test of RDA that is now being analyzed, have come at a time when technological and environmental changes are once again causing the library community to rethink the future of bibliographic control, including the MARC 21 communication formats.*” en verder nog: “*We will consider MARC 21, in which billions of records are presently encoded, as well as other initiatives.*” — wat zoveel betekent als dat het zelfs mogelijk is dat MARC volledig verlaten wordt.

In ons taalgebied is er voorsnog weinig animo om bijv. de *Regels voor titelbeschrijving* te updaten. De bekende gele, oranje, blauwe, groene,... A4-boekjes van FOBID gelden bij bibliotheekopleidingen soms nog als basisdocumenten, terwijl ze al twee tot drie decennia oud zijn en steunen op teksten die de IFLA al lang als achterhaald beschouwt. We stellen vast dat in de praktijk iedereen zowat zijn eigen weg zoekt; men kan immers niet terugvallen op een overkoepelende catalogatiebijbel zoals de AACR of RAK. Nochtans zijn er ook bij ons succesvolle toepassingen van bijv. FRBR. Het beste voorbeeld daarvan is waarschijnlijk de Open-Vlacc-catalogus.

KORT EN KRACHTIG, MAAR ...

Zoals al aangegeven zijn de Paris Principles weliswaar kort en krachtig geformuleerd, maar behoeven ze dus blijkbaar ellenlange besprekingen en uitleg voor de praktijk. We moeten ons de vraag stellen, zeker ook met het oog op

het lot dat de op FRBR gebaseerde opvolger zal beschoren zijn, of de principes de praktijk effectief ten goede komen. We kunnen deze vraag in dit bestek wel stellen maar niet echt beantwoorden, omdat we ons op andere terreinen zoals MARC-catalogografie moeten wagen. Laat ons even kijken naar het gebruik van het MARC-formaat, toch een standaard die expliciet op de principes (via AACR) is afgestemd, in een omgeving waarmee de auteurs in hun projecten van de afgelopen jaren geconfronteerd werden: die van de catalogografie in universiteitsbibliotheken in het Zuiden.

Door het gebruik van het MARC-formaat (meestal MARC21, de Library of Congress variant dus) worden de bibliothecarissen in de ontwikkelingslanden impliciet ook geconfronteerd met de onderliggende Paris Principles. Het MARC-formaat blijft een realiteit, al was het maar omdat de ‘betere’ bibliotheeksoftwarepakketten dit formaat (en dan meestal geen andere) implementeren. Het betekent voor de bibliotheken in het Zuiden ook een zeer dankbaar aangegrepen mogelijkheid om via ‘shared cataloging’ (en het Z39.50 protocol) snel en gratis (gegeven een voldoende performante internetconnectie) goede bibliografische records op te nemen in de eigen catalogus. Dikwijls zijn de regels, gebaseerd op de Paris Principles, AACR en MARC21 moeilijk te vatten en te complex om zelf goede beschrijvingen aan te maken, maar dan biedt het kopiëren van bijv. Library of Congress records een uitweg. Op die manier gaan de bibliothecarissen dan weer wel de eigenlijke principes uit de weg. Nochtans hebben ze — dikwijls via de Britse of Franse kolonisator — elementen ervan in hun professionele opleiding gekregen, juist omdat de regels en bibliografische normen al lang meegaan en relatief weinig meegegroeid zijn met de automatisering. De opgelegde

in velden opgedeelde structuren, met onderscheid dus tussen hoofdingang en secundaire ingangen, tussen corporatieve en individuele auteurs, in extreme gevallen zelfs tussen eigenlijke en vertaalde titel (bijv. in omgevingen waar een andere taal en script zoals in Ethiopië worden gebruikt), blijken dikwijls een struikelblok. De eigen opgestelde beschrijvingen zijn dan ook vaak van een duidelijk andere kwaliteit dan de overgenomen records. Daarbij komen nog andere problemen zoals die m.b.t. de inhoudelijke ontsluiting. Zo 'dwingt' de Z39.50-praktijk van het kopiëren tot overname van LCC-classificatie-codes terwijl andere classificatiecodes — met minder Amerikaanse bias — lang niet altijd aanwezig zijn in de MARC-records. Hoewel de Paris Principles ruimte lieten voor interpretatie, zijn zij het niet zozeer die de problemen creëren maar wel de integratie ervan in complexe regelgevingen als MARC en AACR. Ook de op MARC-gebaseerde softwarepakketten, die al problemen genoeg hebben om de vele MARC-elementen te ondersteunen (in de ABCD-software bijv. zijn er voor de volledige implementatie van de MARC-standaard zomaar eventjes 131 hulptabellen opgenomen voor de ondersteuning van de MARC-invoer, en dit te vermenigvuldigen met het aantal talen waarin de software wordt aangeboden) geven vervolgens onvoldoende ondersteuning om twijfelgevallen afdoende op te lossen. Afgezien nog van de afhankelijkheidsverhogende rol die het noodgedwongen gebruik van Z39.50 catalografie met zich brengt — het tegenovergestelde dus van wat dikwijls als ontwikkelings-ideaal wordt voorgehouden — moeten we vaststellen dat het academisch gedachtegoed inzake catalografie zoals in de Paris Principles voorgesteld voor de haalbaarheid van de praktijk ernstige problemen stelt, zeker in een doorgedreven vorm als MARC. In een

tijdperk waarin informatiegebruikers (enkel nog?) gewend zijn aan de rechttoe rechtaan benadering van Google, een technologie die enkel mogelijk is door de enorme vlucht van de geautomatiseerde documentaire informatieverwerking, die bovendien principes als 'hoofdingangen' irrelevant maakt, maakt de catalografie een enorme crisis door, is ze in vele gevallen niet langer 'haalbaar' (noch technisch, noch economisch) terwijl het in feite 'parels voor de zwijnen zijn': de gebruiker heeft er toch geen boodschap aan.

Het valt overigens te betwijfelen of met FRBR deze situatie zal verbeteren. Wat moet een ondergekwalficeerde catalografie in een Afrikaanse universiteitsbibliotheek, die nauwelijks wetenschappelijk Engels begrijpt, met het soms subtiele onderscheid tussen werk, expressie, manifestatie en exemplaar? Deze en andere bedenkingen vormen overigens al langer voorwerp van debat in de literatuur over het bibliografisch vakgebied als kunde maar ook dikwijls als 'kunst'.

RIP PARIS PRINCIPLES?

Officieel werden de Paris Principles dus in 2009 dood verklaard. Maar ze zijn vaak nog springlevend in de dagelijkse praktijk, niet het minst doordat ze zo sterk in MARC ingebakken zijn en zolang

“OFFICIEEL WERDEN DE PARIS PRINCIPLES DUS IN 2009 DOOD VERKLAARD. MAAR ZE ZIJN VAAK NOG SPRINGLEVEND IN DE DAGELIJKSE PRAKTIJK.”

MARC in zijn huidige vorm standhoudt, werken de Paris Principles nog door. Dat kan nog wel eventjes duren. Ter illustratie: In 2008 wijzigde LC het reeksveld; toch zijn er nog veel MARC-catalogi en bibliotheeksoftwarepakketten waar veld 440 gebruikt wordt terwijl het nu officieel 490 zou moeten zijn. Als het al jaren duurt voor zo'n kleine wijziging gerealiseerd is, dan

zal het wellicht nog lang duren eer de grote op til staande veranderingen overal merkbaar zijn. Pas als het zover is dat zowel ISBD als MARC (of zijn vervanger) en de nationale codes volledig aangepast zijn aan FRBR en de principes van 2009, zullen we definitief kunnen inschatten hoelang de afspraken die in oktober 1961 gemaakt werden de catalografie bepaald hebben. ■■